

मात्रेण अभिहतप्रधानगुरुद्वयसंयोगेनैव उत्पत्तनदर्शनात्
यथा भूमादौ हस्तेन वेगक्षिप्तलोपादेर्हस्तयोगं विनाऽपि
उत्पत्तिर्दृश्यते। उत्पत्तने अभिघात एव असमनायि-
कारणम् “अभिघातात् सुषले संयोगादस्ते कर्म” वै० सू०
अभिघातात् अभिघातजनितसंस्कारजनितात् हस्तसुषल-
संयोगात् हस्ते उत्पत्तनं कर्म तत्र सुषलसंयोगोऽसमायि-
कारणम् । तीव्रवेगप्रयुक्तक्रियाजनितः संयोगः शब्दहेतुः ।
“हेतोयः स्यात् कर्मजोऽपि द्विधैव परिकीर्तितः अभि-
घातोनोदनश्च शब्दहेतुरिहादिभः । शब्दाहेतुर्द्वितीयः
स्यादिति” “शब्दो ध्वनिश्च वर्णश्च शब्दङ्गादिभवो ध्वनिः ।
“कण्ठसंयोगादिजन्यावस्थांस्ते कादयो मता” इति च भाषा०
अतएवोक्तम् “कण्ठतात्वाद्यभिघातजन्यः शब्दः” इति
वृद्धैः । शिवायामशुक्तम् “आत्मा बुद्ध्या समेत्यार्थान्
मनोयुक्ते विवक्षया । मनः कामाग्निमाहन्ति स प्रेरयति
भारतम् । सो दीर्घो मूर्ध्नाभिहतो वक्त्रमापद्य भारतः
वर्णान् जनयते” इति । स उदीर्घः सन्निः पादपूर्णाधः ।
शब्दङ्गादौ तीव्रवेगेन काशादिताडनसंयोगे शब्दोज्ज्वलते
इति लौके प्रसिद्धिः । इच्छादौ प्रवृत्ततरवायुसंयोगाच्च-
शब्दो ध्वन्यात्मक एव । शब्दवेगेन क्रियया संयोगे
नोदनरूपे न शब्दः इति तस्य शब्दाहेतुत्वमुक्तम् अधिकं
नोदनशब्दे वक्ष्यते । “अभिघातोऽस्यस्य अर्थः अच् ।
अभिघातयुक्ते लि० “अभिघातं स्यात् पूर्वं वेदद्वित्यादि-
वर्णाच्चेत् । नववर्णाणां नवतो धरणीचन्द्रहिरमाद्या” इति
केरलोक्ते वर्णभेदे, न० शब्दकल्पद्रुमः ।

अभिघातक लि० अभि+हन-एत् । १ शतौ रिपौ २ अभि-
घातसंयोगकारके ३ समूहनाशके च । “तदभिघातके
हेतौ” सं० का० । [इन् । रिपौ]

अभिघाति पु० अभिघातयति अभि+हन-स्वार्थे णिच्-
अभिघातिन् लि० अभि+हन-णिनि स्त्रियां ङीप् । १ शतौ
२ नाशके ३ अभिघातसंयोगकारके च ।

अभिघार पु० अभिघार्यते समन्तादग्नौ सिध्यते अभि+ह-
जरणे णिच्-भावे वञ् । अग्नौ समन्तात् हतादेः १ सेचने
२ हतादिसंस्कारभेदे च । “हृदमिहितोभावे द्रव्यवत्
प्रकायते” इत्युक्तेः अभिघार्यमाणे ३ हतादौ च निश्च० ।

अभिघारण न० अभितोषारणम् जकादिभिः विधिना
सेचनम् । अभि+ह-णिच्-भावे ल्युट् । हतादेः संस्कार-
भेदे “एतत् कुक्काभिघारणम् भुवाया हविष उपभृतश्च”
कात्या० ३, १, ८, “पञ्चप्रयाजहोमानन्तरं यजति स्थानादेव

वेदेः पश्चादागत्य उपविश्य जुह्वस्येनैव प्रयाजशेषेण भुवाया
भ्रौवस्याज्यस्य हविषः आज्यस्याज्यपुरोडाशयोश्च
उपभृतः उपभृतसंस्थस्याज्यस्य अर्धयुरभिभारणं करोति
उपयोगक्रमेण अयञ्च हविः संस्कारः प्रयाजशेषप्रतिपत्तिः
हवीषीति द्वितीयाश्रुतेः हविषः संस्कार्यत्वावगमात् अतः
सन्निहितानि सर्वाणि हवींभिः शेषेणाभिभारणीयानि” कर्क०
अभिचक्षणे अभि-चक्ष-ल्युट् । १ सर्वतोविचक्षणे कर्मकृशणे
“वेदाहं तस्य भेषजं शीघ्रदुरभिचक्षणम्” अथ० ६, १, २७, २,
विषूचीर्यावतीराया अभिचक्षणादिवः अथ० ६, २, २१ ।
अभिचर लि० अभितः आभिसुख्येनानुकूल्यार्थं चरति
चर-ट । १ शब्दे २ अभितो गते च स्त्रियां ङीप् ।
अभिचरण न० अभि+चर-ल्युट् । १ शब्दघाताय विहित-
स्थेनयागादौ ।

अभिचरणीय लि० अभिचरणमर्हति क । १ अभिचाराहं
वैरिणि “तं त्वष्टा हतपुत्रोऽभ्यचरत् सोऽभिचरणीयम-
मेन्द्रम् सोममाहरत्” शत० ब्रा० ।

अभिचार पु० अभि-आभिसुख्येन कथाजननार्थं चारः
अभि+चर-भावे वञ् । १ शत्रुबधोत्पादककथाजनने मूल-
कर्मणि “श्लेनेनाभिचरन् यजेतेति” विहिते स्थेनया-
गादौ । “अभिचारेण सर्वेषु कर्तव्यो द्विगतोदमः”
“अभिचारमहीनश्च त्रिभिः कृष्यैर्व्यपोहति” इति च मनुः
“अभिचारक्रियाक्रूरैकप्रकृतयः पुरोधसः” काद० अभि-
चाराय हितं स प्रयोजनमस्य वा ठञ् । आभिचारिकः ।
१ तत्कृतकर्मादौ २ तत्कृतमन्त्रादौ च लि० स्त्रियां ङीप् ।

अभिचारकल्प पु० अभिचारसाधनं कल्योरहस्यज्ञापकग्रन्थः ।
१ अथर्ववेदान्तगते ग्रन्थभेदे अथर्ववेदशब्दे विवरणम् ।
अभिचारिन् लि० अभिचरति अभि+चर-णिनि स्त्रियां
ङीप् । १ अभिचारकर्त्तरि “ये त्वा जप्त्वा जेभिरे विदूक्ता
अभिचारिणः” अथ० १०, १, ६ ।

अभिच्छाय लि० अभिगतच्छायायां छाया० सं०, अभिसुखी-
भूता छाया यस्य वा । १ छायाप्राप्ते २ छायाभितरणप्राप्ते
च । छायाया अभिसुखम् अव्ययी० । २ छायाभितरणे
अव्य० । “यो साभिच्छायासंस्थेति मां चाग्निं ज्ञान्तरा”
अथ० १२, १, ५७ ।

अभिजन पु० अभिजायतेऽस्मिन् जन+आधारे-वञ् अइङि ।
१ कुले, “न परिचयं रक्षति नाभिजनमीकते” काद० ।
“वयसः कर्मणोऽर्धस्य नृतस्याभिजनस्य च वेदशतान्बुद्धि-
साध्यमाचरन् विचरेदिह” मनुः । २ जन्मभूमौ,